

„Nemzedékek kézfogása”

Nemzeti Könyvtárunk a 2002-es esztendőben több alkalommal és különböző formákban emlékezett meg gróf Széchényi Ferenc 200 évvel ezelőtti történelmi jelentőségű könyvtáralapításáról.

A Magyar Kultúra Napi megemlékezés, a magyar múzeumi élet 200 éves múltját bemutató kiállítás, a Széchényi Ferenc Emléknapi, az európai nemzeti könyvtárak vezetőinek értekezlete, az európai nemzeti könyvtárak létrejöttéről szóló konferencia, az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Nemzeti Múzeum történetét és gyarapodását bemutató kiállítás és a díszünnepség által megjelenített gazdag programsorozathoz *Elekes Irén Borbála* és *Csepregi Klára*, az emlékülés szervezői hagyományteremtő módon kívántak csatlakozni.

A „Nemzedékek kézfogása” című rendezvénnyel első nemzeti gyűjteményünk korábbi és mostani dolgozói számára állítottak emléket. A könyvtár VI. emeleti előadótermében a régi és új kollégákból, valamint a szép számban összegyűltekből álló közönség már-már fogalommá vált munkatársak könyvtárunk történetét érintő előadásait hallgathatta meg.

A 2002. november 27-i előadás-sorozatot hosszú előkészítő munka előzte meg. A szervezők elkészítették Nemzeti Könyvtárunk valamennyi dolgozójának első, változó névjegyzékét, amelyet a rendezvény alatt ki is állítottak.

Az ülést, amelynek egyik célja az volt, hogy a jubileumi évben a mindennapi könyvtári munkát végző kedves kollégákról is megemlékezzünk, *Sudár Annamária* előadóművész nyitotta meg *Nemes Nagy Ágnes Mesterségemhez* és *Jobbágy Károly A könyvtár csendjében* című versének elszavalásával.

Az ülésorozat háziasszonyi teendőit *Nagy Anikó*, a Periodikafeldolgozó Osztály vezetője látta el, aki először a főigazgató urat kérte fel köszöntőjének elmondására. *Monok István* örömet fejezte ki, hogy az ünnepi év rangos szakmai és tudományos eseményei mellé – a kollégák saját ötleteként – ez az ülés is bekerült a *Bibliotheca* naptárába.

Az első szekció élén *Somkuti Gabriella*, az Igazgatási Osztály nyugalmazott vezetője tartott élménydús előadást könyvtárunk dualizmuskori történetéből. Az epizódyszerűen felvillantott képek és az intézmény hétköznapi életét is felidéző momentumok fontos művelődéstörténelmi adalékokkal szolgálhatnak a Nemzeti Könyvtár XIX. század végi és XX. század eleji anyagának kutatásakor.

Fitz Jenő régészprofesszor, a Magyar Régészeti és Művészettörténelmi Társaság elnöke, gyűjteményünk 1934 és 1945 közötti igazgatójának, *Fitz József*nek a fia személyes hangvételű visszaemlékezésében gyermekkori élményeit idézte fel. Tudós édesapja inspiráló példája ösztönző erőt, a harmonikus családi légkör nyugodt kereteket biztosított tudományos pályája megkezdéséhez és folytatásához. *Fitz József* igazgató urat német származása, valamint *Hóman Bálint*tal, a korábbi igaz-

gatóval, majd kultuszminiszterrel való kollegiális kapcsolata miatt vádolták meg azzal, hogy szimpatizál a nációkkal. Fitz Jenő az akkori belügyminisztérium igazoló bizottsága által megfogalmazott vádakkal kapcsolatban azt mondta, hogy édesapja mint művelt ember közeledett a német kultúra értékei felé, Hóman Bálinttal pedig a napi munkavégzés során és a tudományos munka művelése közben tartotta a kapcsolatot.

Fallenbüchl Zoltán, akit történész berkekben elsősorban középkori és újkori magyar archontológiai monográfiái miatt tartanak számon, kimerítően alapos visszatekintésben ismertette meg velünk, a fiatalabb generációval is azokat a kollégákat, akikkel mint fiatal kolléga ő találkozott a Nemzeti Könyvtárban. Viszsaemlékezése nemcsak a térkép- és kéziratárban eltöltött felejthetetlen évekre (1949–1967-ig és 1969–1984-ig) tért ki, hanem gyűjteményünk többi osztályán szerzett tapasztalatairól és emlékeiről is mesélt.

Borsa Gedeon, aki előbb az Országos Könyvtári Központ, majd évtizedeken keresztül az Országos Széchényi Könyvtár tudományos munkatársa volt, előadásában az ötvenes évek elején történt eseményekre koncentrált. 1951–1952-ben a felosztott szerzetesrendek könyvtárainak megmentése tette ki munkája orosz-lánrészét. A felosztás után fennállt a veszély, hogy a több száz év alatt összegyűjtött hatalmas értékű kincsek fosztoztatás miatt vagy gondozás hiányában el fognak pusztulni. Kollégáival minden tőle telhetőt megtett azért, hogy ezekben – a nemzet művelődéstörténete szempontjából is – vészes években a számtalan könyvritkaságot őrző könyvtárakat megmentse. A mentés viszontagságos, tragikomikus elemekkel tarkított folyamatát közelebbről *Wix Györgyné* tanulmányából ismerhetjük meg, amely Borsa Gedeon korabeli munkanaplójának alapul vételével készült. Ma már, ötven év elteltével vadregényesnek tűnnek a könyvek átnézése, csomagolása és szállítása érdekében végzett több napos vidéki kiszállások. A régi könyvek kutatói örülhetnek, hogy az előző század derekán jó kezekbe került a mentés végrehajtása, és az akkor „tűzoltó munkával” begyűjtött állomány számára napjainkban megfelelő gyűjtemény ad otthont.

A szünetben a hallgatóság sok-sok tagja örömmel üdvözölte újra régi kollégáit, barátait. A sok év után újra felelevenedő szakmai és baráti kapcsolatok, beszélgetések egy kissé elhúzódtak, és a háziasszony nem könnyen tudta megnyitni az ülés második, szintén izgalmas részét.

Költözünk a Várba! A rendkívül dinamikus megfogalmazott cím a költözés egyáltalán nem gyors és nem egyszerű procedúrájára utalt. *Ferenczy Endréné* nyugalmazott gyűjteményfejlesztési igazgató, aki a kétszáz éves könyvtár és múzeum történetét bemutató kiállítás legfőbb szervezési feladatait is ellátta, részletes és izgalmas elbeszéléséből megismertük a múzeumi épületből a budavári palotába való költözködés hosszú, bonyolult és váratlan eseményekkel gyakran tarkított folyamatát. Persze közel két évtized elteltével igazgató asszony is felszabadultabban tudott mesélni a költözködés megerőltető és fárasztó folyamatáról.

A rendezvény következő előadása – *Szilvássy Zoltánné* és tanítványa, majd utódja, *Gazdag Tiborné* személyes hangú együttes visszaemlékezése – a délután

legmeghatóbb pillanata volt. *Szilvássy Zoltánné* 1991-ben távozott az Országos Széchényi Könyvtárból, ahol a Kulturális és Marketing Iroda osztályvezetője volt. A Nemzeti Könyvtárban eltöltött évek után szervezte meg az Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központját, ahol 1998-ig igazgatói tiszteletet töltött be. Ifjúkori döntésétől, tehát a könyvtáros szakma választásától kezdve szakmai előmenetelén, tehetséges utódja kiválasztásán keresztül a nemzetközi tudományos munkákban való részvételig igen termékeny és aktív pályát vázolt fel. Tanítványa, Erzsébet az első találkozástól kezdve vette sorra mindazt a segítséget, amit mesterétől kapott – mind szakmai, mind emberi értelemben. Mint a Periodikafeldolgozó Osztály egyik csoportjának, a Magyar ISSN Nemzeti Központjának vezetőjét rendkívül nagy örömmel tölti el, hogy Szilvássyné a mesterfogások megtanítása mellett a nemzetközi szakmai vérkeringésbe is bekapcsolta őt.

Ezután rendhagyó találkozó következett, amelyen a levezető elnök szerepét *Maczika Béla* vette át. A Raktári Osztály nyugalmazott vezetője korábbi tanárait kérte fel, hogy az egybegyűltekkel megosszák közös élményeiket. *Horváth Tibor* 1959 és 1977 között munkatárs, majd osztályvezető, *Papp István* 1959 és 1965 között főmunkatárs, majd 1969 és 1982 között a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója, *Szabó Sándor* pedig 1962 és 1975 között a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa volt könyvtárunkban. Az emlékülés eddig is kötetlen hangneme még fesztelenebb lett, mivel az előadók röviden, de találó képek felvillantásával ábrázolták a '60-as évek könyvtáros-képzését. Beszélgetésük azért is hasznos volt, mert az említett kollégák a könyvtárunkban végzett munka mellett a könyvtáriügy országos igazgatásában, valamint a könyvtáros mesterség felsőfokú oktatásában is részt vettek, így visszaemlékezésük a szakma különböző területein szerzett tapasztalatokat is összegezte.

A közel öt órán át tartó emlékülésen a különböző generációk az előadók szakmai előmenetelével és egyéni életpályáival, valamint Nemzeti Könyvtárunk napjainkig ívclő, történelmi sorsfordulókkal megszakított történetével is megismerkedhettek. A régi kollégák a könyvtár nagybetűs eseményeinek sorába ágyazva saját pályájukon szerzett élményeiket is újra felidézhatték.

Az ülés hivatalos részét Nagy Anikó méltató szavai zárták le. Köszönetet mondott a szervezőknek úttörő jellegű vállalkozásukért. Örömet fejezte ki, hogy a tervekkel és várankozásokkal összhangban sokan kísérték figyelemmel az előadásokat, és hogy sikerült a Nemzeti Könyvtárhoz különböző szálakkal kötődő korosztályokat ezen a novemberi délutánon és estén vendégül látni.

A VIII. szinti társalgóban a rendezvény kötetlen beszélgetés és állófogadás keretében folyt tovább. A vendégek az ülés után megtekinthették a nemrég megnyílt – a könyvtár 200 éves múltját bemutató – kiállítást. Az eseménysorozathoz kapcsolódó, az ülés után kezdődő koncerten fiatal tehetségek hegedűn és zongorán előadott produkcióit hallgathatták meg az érdeklődők.

Ekler Péter

Aktuális tendenciák a digitalizációban

Toruni útibeszámoló

Február 3–4-én egy szép középkori lengyelországi városban, Torunban szakmai rendezvényen vettem részt, amelyen Közép-Kelet-Európa majd minden nemzeti könyvtárából érkeztek résztvevők, hogy bemutassák egymásnak eredményeiket a digitalizáció területén, kicseréljék tapasztalataikat, további együttműködésekkel alaktassanak ki. A rendezvény szervezője, Maria Sliwinska egy nemzetközi projekt, a DELOS (Network of Excellence Digital Libraries) képviselőjeként hívta meg a résztvevőket, akik egyben a DELOS múlt decemberben megalakított közép-kelet-európai (CEE) csoportjának tagjai is. A csoporthoz Magyarország részéről a Könyvtári Intézet csatlakozott, jómagam Dippold Péter felkérésére vettem részt az összejövetelen. Érdemes megemlíteni, hogy az Európai Unió által finanszírozott, eddig főként a fejlett nyugati országok intézményeit tömörítő DELOS projektben már korábban is részt vett egy magyarországi intézmény, az MTA SZTAKI Elosztott Erőforrások Osztálya. A projekt ez év első félévének végéig tart, a résztvevők azonban bíznak abban, hogy ha más keretek között is, de folytathatják az elkezdett munkát. A DELOS eddigi eredményeiről a projekt honlapján tájékozódhatnak az érdeklődők. Magyar nyelven azonban részletesen megismerkedhet majd vele a hazai szakmai közösség a Könyvtári Intézet által, a tervek szerint április végén rendezendő hazai rendezvényen. A CEE csoport még ebben a félévben rendezvénysorozatot szervez nemzetközi és nemzeti keretben, amelynek első lépése a toruni találkozó volt, és a sorban a Könyvtári Intézet is vállalta egy nemzeti rendezvény megtartását.

A toruni találkozó az egymás megismerésén és a tapasztalatcserén túl kimondottan az Európai Unióba rövidesen belépő és a későbbi közép-kelet-európai jelöltek együttműködését, közös fellépését célozta. Főként az EU VI. keretprogramjával, valamint az idén tavasszal induló eContent projekttel kapcsolatban. Az alábbiakban először néhány általános benyomást, tapasztalatot fogalmaznék meg, amelyek a találkozó több előadásában is elhangzottak, majd röviden ismertetném az ott elhangzottakat.

Általános megjegyzések:

- A digitalizációval, digitális dokumentumokkal már majdnem minden közép-kelet-európai nemzeti könyvtár foglalkozik. Több nemzeti könyvtárban külön szervezeti egység jött létre ezek koordinálására, menedzselésére (pl. Csehország – Research and Technological Development, Szlovénia – Research and Development Centre, Portugália – Innovation and Development).
- Több országban indítottak már vagy terveznek állami szintű digitalizációs programokat a kulturális örökség megőrzése, bemutatása érdekében elektro-

- nikus formában, az internetre koncentrálnak. Ezek a programok a legtöbb helyen a nemzeti könyvtárból indulnak ki vagy azzal valamilyen kapcsolatban állnak.
- Több helyen vonatkozik a kötelezpéldány-törvény az on-line és/vagy elektronikus kiadványokra, ezek azonban kevésbé működnek hatékonyan a gyakorlatban. Működnek azonban több-kevesebb hatékonysággal önkéntes egyezségek a nemzeti könyvtár és a kiadók között (voluntary deposit), amelynek alapját az Európai Nemzeti Könyvtárak Konferenciája (CENL) és az Európai Kiadók Szövetsége (FEP) által közösen kiadott állásfoglalás (Code of Practice) képezi.
 - Több országban foglalkoznak már vagy tervbe vették a nemzeti könyvtárakban a nemzeti webterek automatikus mentését (Web-harvesting). Ezek komoly informatikai beruházást igénylő programok, amelyek már több európai országban folynak, és amelyekkel egy 2001. októberi ECDL (5th European Conference on Research and Advanced Technology for Digital Libraries) konferencia kiemelten foglalkozott.
 - A különböző nemzeti könyvtári digitalizálási programok első lépéseként mindig rögzítették annak alapvető céljait, miérett. A célok függvényében határozták meg a digitalizálendő művek körét, a tervezett kivitelezést.
 - A kulturális örökség digitalizálásának programjába a nemzeti könyvtárak több helyen bevonták a többi közgyűjteményt, múzeumokat és levéltárakat.

A kétnapos találkozó első napján a szervezők a DELOS programot mutatták be, majd néhány nyugat-európai országból érkezett vendég szakmai előadását hallgattuk meg, amelyekből pár gondolatot ismertetek. A találkozó második napján a közép-kelet-európai résztvevők mutakoztak be, ismertetve az országukban és – főként – a nemzeti könyvtáraikban zajló digitalizálási tevékenységeket, terveket.

Az első előadó, egyben a rendezvény szervezője **Maria Sliwinska** köszöntötte a résztvevőket, és adott rövid áttekintést a DELOS-projektről. A projekt a digitális könyvtárak területén igyekszik elősegíteni a nemzetközi együttműködést, számos konferenciát rendezett, kiadványokat publikált, különböző szakmai fórumokat hozott létre a tapasztalatok kicserélése, a hatékony együttműködés céljával. Az eredményeket minél szélesebb körben igyekeznek terjeszteni, megismertetni, ennek érdekében fontosnak tartják azok lefordítását az egyes tagországok nyelvére. Olyan fontos alapidokumentumokat említett, mint pl. a Lund Alapelvek, amelyek a kulturális örökség digitalizálására indult nemzeti programok koordinálását célozzák meg. Ezek többségét már lefordították az EU jelenleg hivatalos nyelveire, a közeljövőben csatlakozó országok számára azonban még elvégzendő feladat. Az előadó fontosnak tartotta, ezért is kezdeményezte és szervezte intenzíven, hogy a DELOS kiegészüljön közép-kelet-európai résztvevőkkel, az európai digitalizálási programok, az európai kulturális örökséget célzó projektek terjedjenek ki régiókra is. A DELOS-CEE csoport ennek egyik, remélhetőleg hatékony eszköze lesz, és a toruni találkozó ennek elindítására jött létre.

Jose Borbinha professzor, a lisszaboni nemzeti könyvtár munkatársa tartott lendületes előadást a digitális könyvtárak új szerepéről, a könyvtárak kihívásairól a digitális környezetben. Egy alapvetően új környezetben a könyvtáraknak új dokumentumfajtákkal kell szembenéznük: pl. formátum, típus szerint tisztázni kel-

lene, hogyan kezeljék a dinamikus, változó on-line dokumentumokat. A dokumentumok mellett a szereplők is megváltoztak a publikálás digitális világában. A korábbi olvasók egy része az interneten egyszerre publikálóként is fellép, elmosódik a hagyományos világban élesebben megvonható határ a kiadó és az olvasó között. Komoly jelentőséget kap az elektronikus dokumentumok azonosítása, önazonossága, éppen könnyű változtathatóságuk, aktualizálásuk kapcsán. Hogyan lehet alkalmazni az olyan megszokott hagyományos kategóriákat, mint *szerzői jog, köteles példány* az új környezetben? Hiszen a változó, komplett programrendszerek által támogatott információs termékek kötelespéldány-alapon való archiválása a működtető szoftverek, sőt akár maga a hardverkonfiguráció archiválását is maga után vonná. Ugyancsak kibővült a metaadatok értelmezése is a digitális dokumentumok esetében. A megszokott *intellektuális* leíró szint alatt – amely nagyjából a hagyományos bibliográfiai leírást foglalja magában – *logikai* metaadatokat is megkülönböztethetünk az adott dokumentumok formátumairól, esetleges emulációs követelményeiről, továbbá *fizikai* információkat a migrációról vagy a dokumentum frissítéséről. A digitális dokumentumok megőrzése tekintetében az előadó egyik lehetséges, de nem igazán biztató lehetőségként említette az *emulációt*, a dokumentum eredeti környezetét szimuláló környezet kifejlesztését. Egy fokkal megbízhatóbb talán, azonban munka- és költségigényes vállalkozás a *migráció*, a dokumentumban található adatok, információ költöztetése megbízhatóbb, használhatóbb formába. Ez utóbbi azonban felveti a dokumentum integritásának, önazonosságának a kényes kérdését is. A metaadatok kezelésével kapcsolatban elmondta, hogy „*a túl szép bibliográfiai rekordokat drága megcsinálni és drága felhasználni, megjeleníteni*”. Kiemelte az információs rendszerek átjárhatóságának (*interoperability*) a jelentőségét, és ennek igazolásául mutatta be az a kéziratok közös keresését biztosító **MALVINE**, valamint a különböző besorolási rekordok felhasználását célzó **LEAF** (Linking and Exploring Authority Files) projektet. Egy másik fontos, közös keresést biztosító európai projektre is felhívta a figyelmet – **The European Library** –, amely számos európai nemzeti könyvtár részvételével zajlik, és a különböző digitális gyűjtemények közös lekérdezési lehetőségén dolgozik a Z39.50, az Open Archive Initiative és egyéb modern eszközök felhasználásával. A projekt közös keresőfelülete az ajánlott források között feltüntetett címen tesztváltozatban már kipróbálható. Az előadó ugyancsak kiemelte annak jelentőségét, hogy a digitális információkkal kapcsolatos fejlesztések miatt a könyvtárakban feltétlenül fontos a könyvtárosok mellett mérnököket, műszaki beállítottságú alkalmazottakat is foglalkoztatni. Nagyon ajánlotta továbbá a műszaki egyetemek hallgatóinak bevonását a digitális könyvtári fejlesztésekbe.

A következő előadó, **Antonella Fresca** egy másik új Európai Uniói projektről, a MINERVA-ról számolt be. A projekt lényege, hogy közös keretet teremtsen az EU-s tagállamok kulturális minisztériumai számára. A cél az országok kulturális és tudományos eredményeinek digitalizálását célzó programok harmonizálása, párbeszéd kialakítása az egyes résztvevőkkel, ajánlások megfogalmazása, közös szabványok kialakítása. A projekt tevékenysége kapcsán lehetőséget szeretnének nyújtani a nemzeti digitalizálási programok kölcsönös fel- illetve megmutatására: „*láthatóvá tenni a nemzeti kezdeményezéseket*” és ezekből egy közös európai kulturális portált terveznek kialakítani. A projekt 5 munkacsoportból áll, amelyek többek között digitalizálással, metaadatokkal, hosszú távú megőrzéssel, ajánlások

kidolgozásával foglalkoznak. Gyakorlatilag keretet hoznak létre a nemzeti eredmények felmutatására és együttes elérésére. A projektben külön hangsúlyozták a már említett *Lund Alapelveket*, a kulturális örökségből digitalizálásra kerülő művek minőségi válogatását és az egyes szolgáltatások átjárhatóságának jelentőségét. Az előadó külön kérte az Európai Unióba jövőre belépő országok képviselőit, közvetítsük a projekt célkitűzéseit az illetékesek, országunk kulturális minisztériumai felé. A projekt egyik kimondott célja az, hogy felhívja az egyes országok kulturális minisztériumainak figyelmét a kulturális örökség digitalizálásának fontosságára.

Következő előadónk **Philip Hunter**, az angol Bath Egyetemen működő UKOLN információs központ szakfolyóirata, az *Ariadne* szerkesztője volt, aki jelenleg főként az *Open Archive Initiative* tanácsadója és az *Open Archives Forum*-mal, elsősorban a metaadatokkal foglalkozó könyvtári, információs szakember. Az előadó főként az *OAI* kezdeményezés lényegét és jelentőségét ismertette. Ennek röviden az a célja, hogy a különböző digitális gyűjteményeket egy Dublin Core alapú metaadat egység segítségével lehessen lekérdezni, amely XML alapú. A lekérdezést az *OAI* által kifejlesztett speciális lekérdező protokoll biztosítja. A fejlesztés alapvetően két szinten teszi lehetővé a közös lekérdezést. A digitális gyűjtemények szintjén (*repository*), amelyek az *OAI*-nak megfelelő metaadatokat előállítják és azokat szolgáltatják, és a visszakeresés (*harvesting*) szintjén, amely a metaadatokat lekérdezi, és biztosítja a közös keresést. Jelenleg közel 130 *OAI*-val elérhető archívumot jelentettek már be az amerikai és az angol lekérdező szerverekbe. Az *Ariadne* kiemelt figyelmet fordít ennek a kezdeményezésnek a terjesztésére, megismertetésére, olyannyira, hogy a legfrissebb, 34-es számot az *OAI*-nak és a különböző rendszerek közötti átjárhatóság kérdésének szentelték. Hunter külön felhívta a figyelmet az *Open Archives Forum*-ra is, amely a nyilvános archívumok átjárhatóságával foglalkozó nemzetközi fórum, támogatja a tapasztalatok cseréjét, bemutatja a különböző projekteket, technológiai megoldásokat stb.

Chet Grycz, lengyel származású amerikai könyvtáros Kaliforniából érkezett a találkozónkra. 20 év egyetemi könyvtári gyakorlat után egy *Octavo* nevű, régi könyveket digitalizáló cégnél dolgozik. Röviden a régi könyvek digitalizálási gyakorlatát mutatta be. Kiemelte, hogy ezek olyan nagy technikai és anyagi erőforrásokat igénylő feladatok, amelyek ritkán állnak egy-egy könyvtár rendelkezésére, és különösképpen a technika gyors változása miatt haladják meg a könyvtárak erőforrásait. Ezért célszerűbbnek tartotta az értékes, régi könyvek nagy felbontású digitalizálását *outsourcing*-ban, külső kivitelezőkkel elvégeztetni. Cégük különlegesen nagy felbontásban (10 500×12 600 pixel) készíti el a régi könyvek digitális másolatait, amelyeket CD-ROM-on forgalmaznak. Az elektronikus formátumok, az operációs rendszerek változékonysága miatt a képi információ számára a PDF formátumot választották, amely majd mindenféle operációs rendszeren, környezetben olvasható, felhasználható. Az előadótól – munkájuk illusztrációjaként – a Library of Congress számára és annak gyűjteményéből digitalizált *Domenico Fontana* Rómában, 1590-ben kiadott *Della Transporta dell'Obelisco Vaticano* című kiadványát kaptuk ajándékba.

A találkozó másnapján az egyes közép-kelet-európai országokból érkező vendégek mutatkoztak be, mutatták be egymásnak az országukban, nemzeti könyvtáraikban zajló digitalizálási projekteket.

Elsőként a Cseh Nemzeti Könyvtárból érkezett **Adolf Knoll** tartott előadást, aki Európa-szerte híres szakértője a digitalizálásnak. Már a 90-es évek közepén elkezdtek közismert *Memoriae Mundi Series Bohemica* projektjüket, amelyben több száz középkori kéziratot digitalizáltak képi formában. Azóta a projekt kibővült régi könyvekkel, térképekkel, folyóiratokkal. Sőt kísérleti jelleggel, kis mennyiségben régi zenei felvételek digitalizálását is elkezdték. A Cseh Nemzeti Könyvtár régóta, átfogó terv szerint digitalizálja kulturális örökségét különböző információhordozókról. Fejlett berendezéseket használnak, hozzáértő módon foglalkoznak a különböző képi formátumú digitalizálással, különös tekintettel a nagy hatékonysággal tömörítő képformátumokra. Külön figyelmet fordítanak a digitalizált állomány metaadatokkal való ellátására is, amelyhez speciális SGML leíró adatstruktúrát alakítottak ki. Folyamatosan kísérleteznek a digitalizálás fejlesztésével, új tömörítő formátumokkal (pl. DjVu, LDF). További terveik között mikrofilmen található folyóiratok digitalizálása, valamint nemzeti webarchiválás kialakítása szerepel.

A Szlovén Nemzeti és Egyetemi Könyvtárból **Alenka Kavcic-Cloic** érkezett. Ő is átfogó digitalizálási tevékenységről számolt be. Egy 1780–1844 közötti kéziratok különgyűjteményt digitalizáltak, valamint térkép-, fotó- és plakát-külföldi gyűjteményeket az OSI (Open Society Institute) támogatásával. Fontosnak tartotta kiemelni, hogy a digitalizálási folyamat elején rögzítették annak céljait: kinek és miért is végzik ezt a tevékenységet. Főbb célokként az alábbiakat határozták meg:

- a nemzeti kultúra kincseinek digitalizálása,
- a gyakori használatban levő dokumentumok digitalizálása hozzáférési, megőrzési céllal,
- a hosszútávú megőrzés,
- formátumok; (a speciális dokumentumok, pl. nagy alakú térképek könnyebben kezelhetőek, használhatóak digitális formában).

Ugyancsak elengedhetetlennek tartották a digitalizált dokumentumok metaadatokkal való ellátását, amelyhez a UNIMARC-ot használták, valamint annak XML megfelelőjét, a Dublin Core elemeket, igazodva az internet nemzetközi követelményeihez.

Horvátországból Sofija Karin mutatta be eredményeiket. Nincs jelentős anyagi és emberi erőforrásuk a digitalizálásra, de ők is szükségesnek tartották nemzeti kincseik elektronikus formára hozatalát. Ezért egy kísérleti munka keretében 72 régi dokumentumot, kéziratot, könyvet, rajzot, térképet választottak ki, amelyek digitális változataiból készítették el a „Kincsek a könyvtárból” című gyűjteményüket. A kísérlet egyik kimondott célja a tanulás volt, hogy ennek révén megismerjék a digitalizálás technológiáját, szembesüljenek az addig csak a szakirodalomban olvasottakkal. A metaadatok leírásához ugyancsak a UNIMARC-ot használják. A munkafolyamat során olyan érdekes kérdésekben kellett dönteniük például, hogy a digitalizált objektumokról önálló rekordokat készítsenek vagy kapcsolják össze azokat a forrásul használt dokumentumok leíró adataival. Végül úgy döntöttek, hogy önálló rekord készül róluk, de összekötik a nemzeti katalógusban található forrásmű leíró adataival. Ezenkívül a horvát nemzeti könyvtár részt vesz a *International Children's Digital Library* nevű nemzetközi projektben, amelyben 15 különböző nyelven találhatóak könyvek gyerekeknek, többek között már 7 kötet horvát nyelven is. Noha Horvátországban 1997 óta vonatkozik a

kötelempéldány-törvény az „on-line forrásokra” is, ez nem igazán működik, nem ment át a gyakorlatba a nyomtatott kiadványok példája nyomán. Emellett lefordították és terjesztik az Európai Nemzeti Könyvtárak Konferenciája (CENL) és az Európai Kiadók Szövetsége (FEP) által közösen megfogalmazott és 1999-ben nyilvánosságra hozott *Code of Practice* állásfoglalást, amely az ún. önkéntes archívumokat (*voluntary deposit*) szorgalmazza. Az ország nagyobb kiadóival kötött kölcsönös megállapodások nyomán így hatékonyabban tudja a nemzeti könyvtár archiválni azok elektronikus kiadványait. Terveik között szerepel továbbá egy nemzeti digitális nyilvántartás (*Digital Masters*) létrehozása, amely segítene elkerülni a párhuzamos digitalizálási munkákat, egységesen nyilvántartva a már digitalizált kiadványokat.

Mikhel Reial Észtországból szintén a nemzeti könyvtárból érkezett. Náluk a kulturális minisztérium átfogó digitalizációs tervet készített a közelmúltban, amelybe a könyvtárakon kívül bevonta a múzeumokat, levéltárakat, rádiót, televíziót. Európai Unió támogatással tervezik elkezdni a munkát, de már szép eredményeket tudnak felmutatni digitalizált középkori térképek területén. Külön érdekesség, hogy sikerült megszerezniük és digitalizálniuk néhány nagyobb észt városról az orosz katonai térképeket, amelyek igen nagy részletességgel és nagy pontossággal mutatják be az adott településeket és vidéküket. Külön tervük van azt észt webterület archiválására is, ezt a kiadókkal, szolgáltatókkal egyeztetve szelektíven tervezik elkezdni a közeljövőben. További terveik a mikrofilmen archivált hírlapállomány digitalizálása, ami különösen azért fontos, mivel számos fontos, régi hírlap csak néhány példányban található meg az országban. Számos digitalizálással összefüggő projektet terveznek még, többek között egy, a különböző módszereket, eszközöket összehasonlító vállalkozást. Még egy 1999-ben elkezdett projekt keretében digitalizálják a fontosabb észt tudományos folyóiratokat, összekötve a teljes szövegeket a könyvtárak adatbázisaiban található analitikus rekordokkal.

A **litván** nemzeti könyvtár digitalizációs tevékenységéről az ottani igazgatóhelyettes, **Algirdas Plioplys** számolt be. Náluk egyelőre nincs állami digitalizációs program, de már számos könyvtárban, egyéb intézményben folynak munkák. A nemzeti könyvtár 1998-ban digitalizálta számos fontos, régi kéziratát, melyeket CD-ROM-on jelentetett meg. Terveik között ugyancsak mikrofilmes hírlapok digitalizálása, valamint a nemzeti webtér archiválása (*harvesting*) szerepel.

A **lettországi** eredményeket **Andras Vilks**, a nemzeti könyvtár igazgatója mutatta be. Ott komoly nemzeti program található a digitalizálásra, pl. az *e-Latvija* program. Együttműködést kezdtek múzeumokkal és levéltárakkal is a lett kulturális örökség digitalizálására. Az elmúlt három évben külön hangsúlyt fektettek a lett kultúra digitális megőrzésére, amelynek keretében négy fontos napilapot, számos 16. századi kéziratot, térképeket és művészi posztereket vittek számítógépre. „*Riga a II. világháború után*” címmel egy értékes fotógyűjteményt is digitalizáltak, és az interneten elérhetővé tettek. Terveik között szintén a nemzeti webtér archiválása, valamint a nemzeti bibliográfia összekapcsolása a digitális kulturális örökségbe tartozó dokumentumokkal.

A **belorusz** eredményekről **Piotr Lapo** tájékoztatott részletesen. Már komoly nemzetközi, UNESCO-támogatással zajló digitális könyvtári projektekről számolt be. Ennek keretében közel 200 régi kéziratot, 1000 heraldikai képet és több ezer gramofonfelvételt digitalizáltak. Nemzeti program készül a 2003–2005 között ki-

vitelezendő *Elektronikus Belorussziáról* és egy külön felállítandó nemzeti digitalizálási központról, amelyben a régi könyveket, különgyűjteményeket fogják számítógépre vinni.

A lengyel nemzeti könyvtár igazgatóhelyettese, **Joanna Pasztaleniec-Jarzynska** volt az utolsó előadó. Lengyelországban számos egyetemi könyvtárban folynak digitalizálási munkák, készül a *Polish Digital Library*. Alapvetően külső, magáncégek bevonásával digitalizálják a nemzeti könyvtár értékes dokumentumait, többek között a XIX. századi, legrégebb zenei anyagaikat. Ezenkívül ugyancsak tervezik mikrofilmen lévő hírlapok digitalizálását.

A fent ismertetetteken kívül még meghallgattunk néhány előadást: a résztvevők beszámoltak digitalizálási törekvésekről, digitális megőrzési tevékenységről **Bulgáriában** és **Makedóniában**. Egyéb elfoglaltság miatt két meghívott nem tudott részt venni a találkozón, így sajnos *Szlovákiáról* és *Romániáról* nem kaptunk információkat.

Jómagam szintén tartottam egy bemutatkozó előadást a hazai eredményekről. Röviden ismertettem az NIIF által régóta biztosított, nagy sebességű internethálózatot, majd az idő rövidsége miatt csak két nagy digitalizálási projektünket tudtam bemutatni: az *OSZK Bibliotheca Corviniana Digitalis* vállalkozását, valamint a *Digitális Irodalmi Akadémiát*. Az OSZK egyéb digitalizálási tevékenységét (pl. térképek, SZER kéziratok), valamint más könyvtárak és CD-ROM-kiadók jelentős vállalkozását éppen csak érinteni tudtam. Természetesen kiemeltem és ismertettem a *Magyar Elektronikus Könyvtár* tevékenységét is, olyan megközelítésben, amelyet a nemzetközi könyvtáros szakma egyre inkább digitális megőrzésként (*digital preservation*) emleget. Hiszen a nagy digitalizálási projektek mellett nemzetközi szinten is egyre nagyobb figyelmet kap a digitalizált vagy a már digitálisan létrejött, az on-line és off-line hordozókon található és fontos kulturális, tudományos értéket hordozó elektronikus dokumentumok könyvtári összegyűjtése, archiválása, feldolgozása, megőrzése és természetesen szolgáltatása.

A fenti rövid, vázlatos ismertetők valószínűleg az előadások bemutató anyagának segítségével bővebben, részletesebben elkészíthetők lettek volna, ezek azonban – sajnos – egyelőre nem olvashatóak a hálózaton. Az előadások PowerPoint bemutatói, sőt remélhetőleg a részletes szövegük is rövidesen megtalálható lesz angol nyelven a DELOS-CEE honlapján. Úgy gondoltam, hogy érdemes mielőbb közzétenni a találkozón hallottakat, a részletekről pedig a későbbiekben tájékozódhatnak az érdeklődők.

Véleményem szerint az ismertetett tervekől, eredményekből mi is sokat tudunk tanulni. Fontos, hogy minél jobban kapcsolódjunk közeli és távolabbi szomszédainkhoz, és a saját területünkön a kultúra közvetítésével is felkészüljünk a küszöbön álló Európai Unió csatlakozáshoz.

Moldován István